

Голові
разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна
доктору філологічних наук,
доценту, професору закладу вищої освіти
Євгенії ЧЕРНОКОВІЙ
Майдан Свободи, 4, м. Харків, 610022

Рецензія

офіційного рецензента, доцента кафедри історії зарубіжної літератури
і класичної філології Харківського національного університету імені В. Н.
Каразіна, кандидата філологічних наук,
доцента Ващенко Юлії Анатоліївни на дисертаційну роботу
Проскуріної Наталії Юріївни «Неоміфологізм пізньої прози Доріс Лессінг»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 – Гуманітарні науки за спеціальністю 035 – Філологія

1. Обґрунтування вибору теми дослідження.

Актуальність дисертації Н. Проскуріної, присвяченої вивченню пізнього етапу творчості Доріс Лессінг, лауреатки Нобелівської премії (2007), визнаної майстрині сучасної англійської прози визначається і нагальністю проблематики її романів (письменниця осмислює важливі для сучасного світу «виклики» фемінізму, расизму, соціалізації жінки й пошуку власного «я»), і самим характером її письма, який відбиває поетологічні тенденції, властиві жанровим різновидам англійського роману доби ХХ – поч. ХХІ ст. – історіографічному метароману і різним формам «альтернативної історії», літературній біографії, постколоніальному (кроскультурному) роману. Зазвичай і дослідницька думка щодо Д. Лессінг рухається саме в річищі постмодернізму й постпостмодернізму, фемінізму, постколоніалізму. Обраний Н. Проскуріною предмет дослідження також є обґрунтованим, бо неоміфологізм постає як сталий чинник усіх творів письменниці, однак найбільше він проявлений саме в її пізніх романах, інтегруючи неоміфологію пам'яті, катастрофи, війни та есхатологічний міф. Саме це визначає необхідність цілісного вивчення неоміфологізму пізньої прози Д. Лессінг

задля доведення тези про його системотвірну функцію в семантиці й поетиці творів цього етапу. Такий підхід дозволяє вивести творчість письменниці за рами літератури, пов'язаної виключно з фемінізмом, і запропонувати нову літературознавчу «оптику» й нові атрибуції, які поглиблюють розуміння проблематики й художніх новацій письменниці. Дослідження творів Д. Лессінг пізнього періоду в контексті неоміфологізму також проблематизує контекст сучасної англійської літератури, сприяє виявленню її специфіки й визначенню перспектив вивчення.

2. Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому і оформлення.

Робота Н. Проскуріної має чітку структуру – вона складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (290 позицій) і двох додатків. Обсяг дисертації – 246 сторінок, із них основний текст дослідження – 205 сторінок.

У *Вступі* обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, основні завдання, об'єкт і предмет дисертаційного дослідження, подано принципові теоретико-методологічні підходи й вказано методи, застосовані в дисертації. Також визначені наукова новизна, теоретичне і практичне значення одержаних результатів.

У *Розділі 1* Н. Проскуріна формує вихідну гіпотезу щодо сутності й меж «пізнього етапу» творчості Д. Лессінг (саме на дискусії щодо критеріїв періодизації наголошено й у вступі, і в огляді літератури) і визначає теоретико-методологічні засади свого дослідження (насамперед щодо сутності процесів модерністської «реміфологізації» й напрямків вивчення неоміфологізму ХХ ст. і неоміфологічного хронотопу), залишаючи, однак, поза розглядом теоретичні аспекти неоміфологізму ХХІ ст.

У *Розділі 2* дисертантка аналізує діалогію «Мара й Данн» і роман «Ущелина» з погляду специфіки неоміфологічного часопростору та особливостей нарації. Це дозволяє зробити висновки щодо превалювання в

пізніх творах Д. Лессінг спеціальних аспектів неоміфологічного хронотопу над темпоральними; показати, що в романі «Ущелина» авторський міф повернення людства до матріархальних витоків художньо реалізовано засобами кореляції міфологічного хронотопу (моделювання «жіночого» простору) і типу нарації («переписування» традиційного «патріархального» наративу).

У **Розділі 3** Н. Проскуріна вивчає міфосимволіку та міфомотивіку пізніх романів Д. Лессінг («Мара й Данн», «Розповідь про генерала Данна й доньку Мари, Гріота й сніжного пса», «Ущелина») й виокремлює низку спільних міфологічних мотивів (смерті, води, сну, забуття, вогню, гріха та його спокути, подорожі, печери); аналізує систему персонажів діалогії з акцентом на реалізації міфологічного комплексу ініціації.

Розділ 4 дисертації «Неоміфологія пам'яті: діалог прози і поезії» містить порівняльний аналіз «пізніх» романів і поетичних циклів Д. Лессінг («Чотирнадцять поезій», «Люди-вовки») як контекстних. У цій частині роботи, де порівняльний підхід дозволив виявити спільність і складні семантичні зв'язки в мотивіці поетичних і прозових творів письменниці, не тільки застосовано новий підхід до вивчення творчого доробку Д. Лессінг, а й особливо добре проявлено літературознавчу вправність дослідниці.

Висновки повно й змістовно підсумовують результати дослідження й співвіднесені з поставленими завданнями.

Список використаних джерел великою мірою складений з англomовної наукової літератури (191 з 290 позицій), у тому числі й виданої за останні три роки, що засвідчує обізнаність авторки з сучасними літературознавчими статтями та монографіями.

Структура дисертації є логічною, її мета і завдання прямо корелюють з обраною темою та визначеною проблематикою дослідження. Виклад матеріалу послідовний, аргументований і грамотний. Дисертація Н. Ю. Проскуріної є цілісним і завершеним дослідженням, вона оформлена згідно з вимогами Наказу МОН України від 12.01.2017 року № 40 (із змінами,

внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки №759 від 31.05.2019).

3. Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, грантами.

Дисертація «Неоміфологізм пізньої прози Доріс Лессінг» виконана в межах науково-дослідницької роботи кафедри історії зарубіжної літератури і класичної філології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна відповідно до наукової теми «Світова література і класичні мови в сучасному науковому дискурсі» (номер державної реєстрації 0115U004052).

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Основні наукові положення дисертаційного дослідження висвітлено в дев'яти публікаціях Н. Ю. Проскуріної у фахових наукових виданнях України та в міжнародних наукових журналах (5 одноосібних статей та 4 – у співавторстві) з 2018 по 2023 роки. Також важливі наукові результати дисертаційної роботи пройшли апробацію на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях.

Відчутно, що здобувач володіє широким теоретико-методологічним спектром літературознавства, використовує культурно-історичний і структурно-семантичний методи дослідження, міфокритичний підхід, методика мотивного та наратологічного аналізу. Основні положення та результати дисертації є науково обґрунтованими й достовірними, вони підтверджені аналізом оригінальних текстів Д. Лессінг. Зміст дисертаційної роботи охоплює всі ключові аспекти задекларованої теми дослідження.

5. Основні наукові результати, одержані автором, та їх новизна.

Зважаючи на дискусійність питання щодо періодизації художньої спадщини Д. Лессінг, дисертантка запропонує нову її концепцію й уперше виокремлює четвертий, «пізній» період творчості письменниці, який синтезує тематику попередніх періодів (феміністичну, науково-фантастичну, альтернативно-історичну, екологічну, психоаналітичну) й актуалізує

проблеми неоміфології пам'яті, есхатологічного міфу, війни-катастрофи. Новизна й наукова цінність дисертаційної роботи полягає саме в послідовному розкритті неоміфологічних рис творів Д. Лессінг як важливого аспекту концептуальної та поетологічної сутності «пізнього» етапу творчості письменниці. Це засвідчують такі наукові результати дослідження: вивчено особливості організації часопростору романів «Мара й Данн», «Розповідь про генерала Данна й доньку Мари, Гріота й сніжного пса», «Ущелина», визначено неоміфологічну природу художнього часу (з рисами циклічності, відчуттям безчасся, пов'язаного з міфологічною символікою «вічного сонця») і простору (структурованого за допомогою міфологічних бінарних опозицій «свій – чужий», «відкритий – закритий», «центр – периферія»); досліджено наратологічні особливості роману «Ущелина»; проаналізовано специфіку системи персонажів з погляду реалізації міфологічного комплексу ініціації; виокремлено та досліджено мотивіку й міфосимволіку романів «Мара й Данн», «Розповідь про генерала Данна й доньку Мари, Гріота й сніжного пса», «Ущелина» зі спільними мотивами смерті, води, сну, забуття, вогню, гріха та його спокути, подорожі, печери тощо; уперше при вивченні пізньої прози Д. Лессінг як внутрішній контекст залучено її ліричний та баладний цикли.

6. Теоретичне значення дисертації

Теоретичне значення отриманих у дисертації Н. Проскуріної результатів полягає у визначенні стратегії аналізу міфопоетичних текстів і окреслює перспективи подальшого вивчення творів сучасних англомовних письменників у контексті неоміфологізму.

7. Практичне значення одержаних результатів.

Результати дисертаційного дослідження Н. Проскуріної можуть бути використані при вивченні проблем неоміфологізму в сучасній літературі, у викладанні курсів та спецкурсів, присвячених світовому літературному процесу ХХ – ХХІ століть. Матеріали дисертації можуть бути залучені при написанні курсових, кваліфікаційних та дисертаційних робіт.

8. Дотримання академічної доброчесності.

На підставі вивчення тексту дисертації Н. Проскуріної, наукових праць здобувача та Протоколу контролю оригінальності (перевірка наявності текстових запозичень в антиплагіатній інтернет-системі Strikeplagiarism.com) встановлено, що дисертаційна робота виконана самостійно, текст дисертації не містить плагіату (Коефіцієнт подібності 1 = 7,42 %; Коефіцієнт подібності 2 = 3,91 %), тобто дисертація Н. Проскуріної цілком відповідає вимогам академічної доброчесності.

9. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Відзначаючи високий теоретико-методологічний рівень дисертаційної роботи, наданої для рецензування, її практичну значимість та науково обґрунтовану новизну, маємо звернути увагу на деякі дискусійні моменти, які могли б доповнили дисертаційне дослідження або розставити певні акценти.

1. Ставлячи під сумнів тематичний і жанровий підхід попередніх дослідників до періодизації творчості Д. Лессінг (с. 44), дисертантка виокремлює четвертий, «пізній» період її творчості з певними поетологічними і проблемними характеристиками. Із цього погляду постає питання про власне бачення авторки хронологічних меж і художньої сутності трьох попередніх етапів.
2. Порівняльний аналіз «пізніх» романів і поетичних творів Д. Лессінг як «внутрішньо контекстних», що міститься в останньому розділі дисертації (цілісному, досконало виконаному концептуально й стилістично), як видається, не відміняє необхідності докладніше окреслити й зовнішній літературний контекст творчості письменниці, зважаючи на те, що результати аналізу пізніх романів Д. Лессінг, за твердженням дисертантки, зможуть визначити «подальші перспективи вивчення сучасної англійської літератури» (с. 18)
3. Дисертантка позиціонує Д. Лессінг як письменницю, чиє ім'я «увійшло до канонів постмодерністської літератури й класики феміністичного

роману» (с. 23) й водночас висновує, що «конститутивного значення набуває рецепція авторкою первісного буття, типологічно близька до первісного міфу» (с. 208), мотиви пошуку самості й структурування художнього світу бінарними опозиціями (тобто міфологічні аспекти, актуалізовані модернізмом), а також підкреслює орієнтацію письменниці на екзистенціалізм (с. 208). Між тим урахування динаміки літературного процесу початку ХХІ століття в напрямку постструктуралістського розвінчання архаїчного міфу та створення власного постмодерністського міфу сучасності також потребувало б теоретичного обґрунтування в дисертації. Бо виокремлені дисертанткою в ході аналізу пізніх романів Д. Лессінг риси (як-от постмодерна концепція простору з девальвацією сакрального і профанного, постмодерністська багатозначність есхатологічного міфу й деконструкція біблійних мотивів, трансформація семантики бінарних опозицій, рецепція історичного міфу Першої світової війни в параметрах поєднання явно фікційного і суто документального, постструктуралістське осмислення існування крізь призму текстуальності, інтертекстуальність в її різних формах, ігрова свобода інтелектуального і образного моделювання світу, створення власного антропогенного міфу) спонукають до концептуалізації специфіки неоміфологізму пізніх романів Д. Лессінг як складного поєднання ознак модерністської реміфологізації та постмодерністської деміфологізації, деконструкції міфу (за принципом «черепиці» або «мозаїки»). Такий акцент збагатив би загальні висновки дисертації.

Ці зауваги й запитання є елементом наукової дискусії і не впливають на загальну високу оцінку дисертації Н. Проскуріної.

10. Загальні висновки щодо дисертаційної роботи.

Н. Ю. Проскуріна представила цілком самостійну й завершену кваліфікаційну наукову працю, ретельно виконавши завдання з дослідження рис неоміфологізму в обраних романах Доріс Лессінг, що вповні відповідає

заявленій темі. Новизна й наукова цінність дисертаційної роботи полягає в послідовному розкритті неоміфологізму як провідної ознаки проблемної та поетологічної сутності виокремленого дисертанткою «пізнього» етапу творчості письменниці. Актуальність і рівень розкриття поставлених проблем, новизна дисертації і ступінь обґрунтованості винесених на захист наукових положень, повнота їх апробації повністю відповідають «Вимогам до оформлення дисертації», що затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. №40, «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44, та «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. №261, отже здобувачка Наталія Юріївна Проскуріна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктор філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Офіційний рецензент,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри історії зарубіжної літератури
і класичної філології
філологічного факультету
Харківського національного
Університету імені В.Н. Каразіна

Юлія ВАЩЕНКО

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ

створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 15:59:08 14.01.2024

Назва файлу з підписом: Рецензія_Ващенко_Ю.А._на дис. Проскуріної_Н.Ю..pdf.p7s
Розмір файлу з підписом: 648.5 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Рецензія_Ващенко_Ю.А._на дис. Проскуріної_Н.Ю..pdf
Розмір файлу без підпису: 630.4 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: Ващенко Юлія Анатоліївна

П.І.Б.: Ващенко Юлія Анатоліївна

Країна: Україна

РНОКПП: 2295601182

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 15:59:06
14.01.2024

Сертифікат виданий: "Дія". Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг

Серійний номер: 382367105294AF97040000002C54E300956FD301

Тип носія особистого ключа: ЗНКІ криптомодуль ІІТ Гряда-301

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Кваліфікований

Тип контейнера: Підпис та дані в одному файлі (CAAdES enveloped)

Формат підпису: З повними даними ЦСК для перевірки (CAAdES-X Long)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2023.12.21 13:00

Голові
разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна
доктору філологічних наук,
доценту, професору закладу вищої освіти
Євгенії ЧЕРНОКОВІЙ
Майдан Свободи, 4, м. Харків, 610022

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора філологічних наук (спеціальність – 10.01.04 – література зарубіжних країн), професора, професора кафедри теорії та історії світової літератури
Київського національного лінгвістичного університету

Висоцької Наталії Олександрівни

на дисертацію Проскуріної Наталії Юріївни «Неоміфологізм пізньої прози Доріс Лессінг», подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань

03 – Гуманітарні науки за спеціальністю 035 – Філологія

Актуальність дослідження Н.Ю.Проскуріної зумовлена низкою чинників як теоретико-, так і історико-літературного характеру. Першим серед них варто назвати концепт неоміфологізму, винесений на перше місце у назві роботи. Адже дещо парадоксальний факт дедалі активнішого звернення сучасної культури до засновків міфологічного світогляду в добу революційних наукових проривів перебуває останніми десятиліттями в центрі уваги як точних, так і гуманітарних дисциплін. Загальний висновок щодо нездатності раціонального мислення відповісти на всі виклики неймовірно складної картини світу, що її постулює досягнутий на сьогодні рівень емпіричних знань, потребує докладного аналізу конкретних форм (нео)міфологізації літературного матеріалу, які з'являються у певних історико-культурних

умовах. У цьому сенсі дослідження Н.Ю.Проскуріної робить внесок до поступового заповнення лакун у барвистій мозаїці неоміфологічного дискурсу кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Вміщення в центр дослідження протейстичної постаті британської Нобелівської лауреатки Доріс Лессінг також працює на усвідомлення вчасності цієї роботи. За своє довге життя письменниця неодноразово змінювала не лише світоглядно-ідеологічні орієнтири, а й манеру письма, експериментувала із жанрами та стилем, зберігаючи при цьому вірність стрижневим темам та мотивам. Лессінгознавство на сьогодні нараховує сотні найменувань, проте пізня творчість авторки, що стала об'єктом дослідження в дисертації Наталії Проскуріної, отримала набагато менше уваги, ніж її романи «класичного» періоду. Це ще одна причина вітати з'яву цієї роботи як вагомого доповнення до лессінгознавчого канону.

Щодо **наукової новизни**, її по пунктах, слухність яких не можна не визнати, прописано у вступі. Якщо ж спробувати виділити головне, я б сказала, що це, по-перше, обраний дисертанткою підхід до текстів, які традиційно розглядалися з позицій фемінізму, психоаналізу, (пост)апокаліптичної та науково-фантастичної літератури; по-друге, запропонована в дисертації скоригована періодизація творчості Лессінг (яку, на мою думку, варто було б ще розгорнути); і, по-третє, вдалий аналіз мотивно-тематичних перегуків між прозою та поезією, поєднаних спільним настроєм і колом думок.

Обґрунтованість наукових положень і висновків дисертації. Робота має логічну побудову, її основний зміст викладений у чотирьох розділах. Починаючи зі Вступу, починає складатися враження, що маємо справу з добросовісним і ґрунтовним дослідженням, авторка котрого належним чином обізнана в своїй галузі і може чітко формулювати основні параметри свого наукового пошуку. Приємне враження справляє високий рівень перекладів цитат українською мовою, виконаний авторкою. Водночас, вже тут простежується певна схильність дисертантки до повторів, яка спостерігається упродовж всього тексту аж до дослівного повторення того самого фрагменту

на с. 201. Так, підсумки кожного підрозділу спочатку формулюються в самому його «тілі», далі виносяться у розлогі висновки до нього та до розділу в цілому. Бажання якомога ясніше донести свою думку цілком зрозуміле, але деяких з цих повторів, як на мене, можна було уникнути.

Структура першого розділу – «Теоретико-методологічні засади дослідження творчості Доріс Лессінг» – відповідає класичним академічним моделям розвідок такого типу. Її перший підрозділ містить достатньо широкий і кваліфікований огляд літературознавчих праць авторства зарубіжних та вітчизняних дослідників, присвячених доробку англійської авторки, причому особливу увагу приділено інтерпретації саме пізньої творчості Лессінг, зокрема, діалогії «Мара й Данн» та «Розповідь про генерала Данна й доньку Мари, Гріота й сніжного пса», романів «Ущелина» й «Альфред і Емілі», а також поетичних збірок, дотичних до проблематики прози цього періоду. Майже в усіх випадках авторка демонструє належний рівень аналітики, класифікуючи наявні джерела за критерієм їхніх науково-методологічних платформ, хоча іноді хотілося б чіткішого вираження її власної позиції щодо думок того чи того вченого. Важливе місце посідає характеристика найпоширеніших варіантів періодизації творчого спадку Лессінг, яка закономірно завершується аргументованою пропозицією дисертантки виокремити в окремий період твори, розглянуті в дисертації.

Далі, знову на базі численних теоретико- та історико-літературних джерел, у діахронічній та синхронічній перспективах узагальнено основні методологічні принципи вивчення феномену неоміфологізму, тоді як третій підрозділ систематизує сучасні підходи до категорій часу і простору. В цілому, ці сегменти роботи підтверджують наукову ерудицію авторки і не викликають принципових заперечень. Хотілося б висловити побажання щодо встановлення більш щільних зв'язків між теоретичною та практичною частинами роботи, чому сприяла б розвиненіша система перехресних посилань. Третій підрозділ варто було б доповнити матеріалами про поточний

«просторовий поворот» у гуманітаристиці, спираючись на ідеї А.Лефевра, Е.Соджи, Б.Вестфалю, Р.Таллі та ін.

У другому розділі – «Специфіка часопросторового й наративного вимірів у романах пізнього періоду творчості Дорріс Лессінг» – Наталія Проскуріна здійснює практичний аналіз та інтерпретацію намічених творів, який засвідчує творче опанування нею відповідних теоретичних положень та здатність до уважного та вдумливого прочитання текстів. Йдеться, зокрема, про конструювання художнього часопростору в діалогії про Мару й Данна, де, як переконливо доводить авторка, реалізовані міфологічні уявлення про цю категорію буття. Як показано в роботі, починаючи з паратекстуальних елементів, топонімів, картографічної організації простору й далі, хронотоп діалогії оперує характерними для міфологічної свідомості бінарними опозиціями, причому у межах материка Іфрик відбувається аксіологічне перевертання традиційної опозиції «північ – південь». Пустеля і тундра, вода і вогонь, змертвіння довкілля і безчасся, зміна колористичної палітри і цикл руйнувань та відновлень сакрального центру постають водночас як біографічно зумовлені конституенти художнього світу Лессінг, дитинство якої пов'язане з Південною Африкою, і як міфологізовані маркери екологічної проблематики сьогодення. Події першої частини діалогії вільно «нанизані» на один з найпопулярніших у культурі хронотоп великої дороги, який у наданому йому письменницею пост-апокаліптичному реєстрі резонує зі своїм еквівалентом, представленим у відомому романі американця К.Маккарті «Дорога» (2006). Хотілося б дізнатися думку авторки з приводу сходжень та розбіжностей між цими двома версіями пост-катастрофічного руху.

Під час розгляду роману «Ущелина» в контексті цього розділу науковиця зосереджує увагу на наратологічних особливостях твору, що являє собою «текст у тексті» з усіма відповідними наслідками для оповідної структури. Доречними та обґрунтованими уявляються спостереження дисертантки над визначною роллю імені як носія сакрального знання в архаїчних суспільствах та специфікою гри з іменами у багатоплановому творі

Лессінг (с.98). У подальшому (розділ 3) ця тема знайде продуктивне продовження і стосовно антропонімів діалогії.

Третій розділ поглиблює розпочатий у попередньому розділі аналіз неоміфологічних тенденцій в пізній прозі Д. Лессінг, переводячи його у площину мотивної та персонажної сфер. Зважаючи на поширене розуміння мотиву як первинної «ланки» сюжету, віднесення матеріалу його першого підрозділу до рубрики «провідних мотивів» видається мені дещо дискусійним: адже авторці йдеться не про елементи події, такі як подорож, зустріч, повернення тощо, а радше про кластери образів або, в семіотичному сенсі, про культурні коди (одяг, колорети, артефакти). Водночас, позаяк у науці про літературу відсутній консенсус щодо семантичного наповнення поняття «мотив», хотілося б довідатися у дисертантки, на думку кого з фахівців вона спиралася у його розумінні. У цьому підрозділі особливий інтерес викликають висновки авторки щодо профанності та сакральності зображеного у діалогії світу артефактів, зокрема, феномен карго-культу, що розглядається на тлі відповідних етнографічних спостережень у реальному житті. Мотив знецінених матеріальних носіїв загиблої цивілізації, підкреслений топосами музею та бібліотеки, підсилює ностальгічну ноту, яка гучно лунає у цій сазі про повторювані цикли руйнації та відродження.

Розмова про систему персонажів діалогії активує згадку про центральні міфологічні комплекси, виокремлені та проаналізовані провідними міфологами різних шкіл (Е.Тайлор, В.Тернер, Дж.Фрезер, М.Еліаде, Дж.Кемпбелл та ін.), – комплекс ініціації, мономіф героя, мотив пошуку/квесту, мотив інцесту, мотив двійництва, тощо. Розгортання кожного з них доволі докладно (наскільки це дозволив обмежений обсяг жанру дисертації), а головне, фахово простежене у роботі. Сполучення міфопоетикального та психологічного кутів зору уможливило доказові висновки про кризу самоідентифікації протагоністки першої частини Марі (втілення жіночого начала) та про двоїстість образу її брата Данна як водночас деміурга (або культурного героя) і трікстера. У подальших дослідженнях

цікаво було б детальніше зупинитися на амбівалентності міфологічного образу близнюків, поява яких спричиняє у Данна панічні атаки, натякаючи на його власну внутрішню подвійність, і поставити питання про те, чи не є їхня повсюдність у художньому світі роману нагадуванням про небезпеку експериментів з клонування, що можуть привести до втрати особистої ідентичності.

У розділі 4 «Неоміфологія пам'яті: діалог прози й поезії» неоміфологічний дискурс поширюється на категорію пам'яті, що перебуває в центрі уваги останнього роману Лессінг «Альфред і Емілі». При цьому містком між ним і попередньо розглянутими творами за волею дисертантки стає цикл балад «Люди-вовки», де, з одного боку, в дещо іншій тональності програються багато з тем і мотивів дилогії та «Ущелини» (космогонічні, есхатологічні, катастрофічні), а, з другого, на перший план виходить проблематика пам'яті як колективного та індивідуального досвіду. На мою думку, долучення цієї категорії до зони дослідження виграло б від розширення теоретичної бази, куди могли б увійти концепти «колективної пам'яті» М.Альбвакса, розвідки П.Бурд'є, А.Ассман та ін. Зрозуміло, що їхня інкорпорація зробила б теоретичний апарат роботи більш громіздким, але вони дозволили б поглибити аналіз функціонування пам'яті і в поетичних циклах, і в останньому романі письменниці. У цій частині роботи приваблює тонке філологічне прочитання поетичних текстів з увагою до їхніх виражальних засобів усіх рівнів, від орфоепічного до глобально-світоглядного. Так само заслуговує на підтримку оперування категорією автофікціональності як найбільш доцільної для потрактування жанрової специфіки роману «Альфред і Емілі». Водночас, наявність у ньому першої частини, що презентує альтернативну історію персонажів – і Європи і цілому – без Першої світової війни, виправдовує застосування не лише автобіографічної/автофікціональної, а й неоміфологічної лінзи для його розгляду.

Загальні висновки до дисертації достатньо повно підсумовують її основні результати, містять підтвердження авторських гіпотез та відкривають

перспективи подальших досліджень. Можна стверджувати, що поставлені у роботі завдання виконані, а цілі досягнуті. Дисертація справляє враження цілісного, завершеного та самостійного наукового дослідження.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації належним чином представлені в дев'яти публікаціях у вітчизняних фахових та зарубіжних виданнях і у виступах на п'яти міжнародних та чотирьох всеукраїнських наукових конференціях.

Щодо **дискусійних положень** роботі, деякі з питань та побажань були озвучені вище. Хотілося б ще зупинитися на проблемі жанрової природи пізніх творів Лессінг. Якщо на одному з попередніх етапів вона створювала т.з. «космічну прозу», то до цих романів таке визначення явно не пасує. Розповсюджене віднесення їх до жанру наукової фантастики, навіть «м'якої», також видається мені не зовсім коректним, оскільки «науково-технічне» у прямому сенсі присутнє у діалогії лише в минулому часі, як уламки колишньої високо розвиненої, але занепакої технократичної цивілізації. Термін «speculative fiction», згаданий у роботі, широко вживається в англійському середовищі, є досить вдалим, бо наголошує на філософському ядрі такої літератури, проте не має адекватного відповідника в українській мові. Варто було б дослухатися й до самої Лессінг, яка у передмові підкреслює казкове коріння розказаної нею історії (до речі, прочитання її як чарівної казки, скажімо, згідно з В.Проппом, також могло б дати цікавий матеріал для уточнення кореляції між (нео)міфом та літературною казкою). Отже, хотілося б почути думку дисертантки стосовно цієї проблеми.

Мова роботи тішить сполученням наукового стилю з ясністю викладу, фактичні помилки в ній поодинокі, попри сюжетну насиченість матеріалу (так, на с. 134 Шабіс названий генералом хеннів, тоді як насправді він служить народу агре; коли героїня називає себе «Маро» (с.136), це не свідчить про несприйняття отриманого нею імені («Мара»), а відбиває сюжетну ситуацію видавання себе за хлопця – молодшого брата Данна).

Але ані питання, спричинені текстом роботи, ані дрібні технічні похибки жодним чином не затьмарюють загального позитивного враження від неї як зрілого та вчасного дослідження, що має безперечну теоретичну та практичну цінність, з одного боку, уточнюючи наукові параметри неоміфологізму як невід'ємної складової сучасного художнього дискурсу, а, з другого, прояснюючи специфіку пізнього періоду творчості у літературній біографії Доріс Лессінг.

Загальні висновки щодо дисертаційної роботи. Все вищезазначене дозволяє дійти висновку, що кваліфікаційна робота на тему «Неоміфологізм пізньої прози Доріс Лессінг», виконана на високому науково-теоретичному та методологічному рівні, повністю відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її авторка, Наталія Юріївна Проскуріна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 — Гуманітарні науки за спеціальністю 035 — Філологія.

Офіційний опонент

доктор філологічних наук, професор,

професор кафедри теорії та історії

світової літератури

Київського національного

лінгвістичного університету

Наталія ВИСОЦЬКА

ВИСОЦЬКА НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

Результат перевірки підпису	Підпис вірний
П.І.Б.	ВИСОЦЬКА НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА
РНОКПП	1845211004
Організація (установа)	ФІЗИЧНА ОСОБА
Код ЄДРПОУ	
Посада	
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для даних від Надавача)	19:21:04 18.01.2024
Сертифікат виданий	КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер	5E984D526F82F38F0400000011D6410188E5BE04
Тип носія особистого ключа	Захищений
Алгоритм підпису	dstu4145
Тип підпису	Кваліфікований
Формат підпису	CAAdES-T
Сертифікат	Кваліфікований

Голові
разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна
доктору філологічних наук,
доценту, професору закладу вищої освіти
Євгенії ЧЕРНОКОВІЙ
Майдан Свободи, 4, м. Харків, 610022

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата філологічних наук (спеціальність – 10.01.04 – література зарубіжних країн), доцента, доцента кафедри романо-германської філології

Полтавського національного педагогічного університету

імені В.Г. Короленка

Криницької Наталії Ігорівни

на дисертацію Проскуріної Наталії Юріївни «Неоміфологізм пізньої прози Доріс Лессінг», подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора

філософії з галузі знань

03 – Гуманітарні науки за спеціальністю 035 – Філологія

Актуальність теми дисертаційної роботи.

Дисертантка доречно фокусує увагу на тому, що твори Доріс Лессінг, британської письменниці та лауреатки Нобелівської премії з літератури (2007), відомі глибинним дослідженням складних соціальних, психологічних і політичних тем і часто відображають міфічні моделі, які резонують із різними культурами та епохами, заглиблюються в колективне несвідоме, вивчаючи універсальний людський досвід. Як і творчість багатьох інших сучасних авторів, що наділена «постмодерністською чутливістю» та торкається

фантастичного як теми чи прийому, літературну спадщину Лессінг важко розмістити у прокрустове ложе жанрових обмежень мейнстріму, наукової фантастики, фентезі, феміністського роману тощо. Тож вивчення її творів вимагає пошуку більш загальних термінів-«парасольок» та категорій літератури, як-от, наприклад, *speculative fiction* (умоглядна фантастика), який охоплює всі жанри, що свідомо відходять від реалізму, натомість представляючи надприродні, футуристичні та інші фантазійні сфери.

На нашу думку, Наталія Проскуріна переконливо обґрунтовує вибір та актуальність своєї теми, пропонуючи для маловивчених пізніх творів Лессінг комплексну інтегровану методику на основі так званого неоміфологізму. Погоджуємося з дисертанткою, що в такий спосіб «забезпечується переакцентуація сприйняття творчості письменниці як виключно пов'язаної з фемінізмом, на розуміння масштабності її мистецьких досягнень. Дослідження текстів пізнього періоду в контексті неоміфологізму поглибить розуміння специфіки художнього світу творів Д. Лессінг і визначить подальші перспективи вивчення сучасної англійської літератури» (с. 18 дисертації). Вважаємо такий підхід до творчості Лессінг цілком доречним, бо важливість міфу для сучасної культури й фантастики зокрема, їхня генетична спорідненість обґрунтовується та вивчається Джоном Р. Р. Толкіном, Розмарі Джексон, Юрієм Кагарлицьким, Оленою Ковтун, Тетяною Чернишовою, Браяном Аттебері, Томасом Ломбардо та ін. Ломбардо, приміром, припускає, що єдина суттєва відмінність між давніми міфами та науковою фантастикою «полягає в тому, що наукова фантастика базується на сучасній теорії та системах вірувань щодо природи реальності, зокрема, того, що є науково вірогідним, а не на основі стародавніх і часто надприродних теорій реальності» (Lombardo, Thomas. *Science Fiction: The Evolutionary Mythology of the Future. Journal of Futures Studies*. Vol. 20(2), 2018. P. 14-15). Намагаючись заново створити історію, минулу чи майбутню, література не лише виконує функції міфу, а й справді грає роль особливого роду міфу в системі сучасної культури. Тож художній світ сучасної фантастичної літератури, крім тісного

взаємозв'язку з наукою та науковим дискурсом, наповнений архетипними та міфологічними образами. Вона успадкувала від архаїчного міфу не лише його структуру й образний ряд, а й сферу сакрального.

Обраний дисертанткою напрям дослідження пов'язаний із науково-дослідницькою роботою кафедри історії зарубіжної літератури і класичної філології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, відповідно до наукової теми: «Світова література і класичні мови в сучасному науковому дискурсі» (номер державної реєстрації 0115U004052). Тему затверджено за рекомендацією наукової ради НАН України (протокол №1 від 11 червня 2019 року) і затверджено на засіданні кафедри історії зарубіжної літератури і класичної філології (протокол № 2 від 12 вересня 2019 року), на засіданні Вченої ради філологічного факультету (протокол №2 від 13 вересня 2019 року).

Об'єкт, предмет, методи, мета й завдання дисертаційного дослідження. Об'єктом дослідження виступають романи Лессінг «Мара й Данн» (*Mara and Dann*, 1999), «Розповідь про генерала Данна й доньку Мари, Гріота й сніжного пса» (*The Story of General Dann and Mara's Daughter, Griot and the Snow Dog*, 2005), «Ущелина» (*The Cleft*, 2007), «Альфред і Емілі» (*Alfred and Emily*, 2008); цикл поезій «Чотирнадцять поезій» (*Fourteen Poems*, 1959), цикл балад «Люди-вовки» (*The Wolf People*, 2002). Предметом вивчення Наталія Проскуріна обирає неоміфологічні аспекти в пізній прозі Доріс Лессінг. На перший погляд, залучення до вивчення поетичних творів, зокрема таких, що датуються 1959 роком, викликає дисонанс із темою дисертації «Неоміфологізм пізньої прози Доріс Лессінг». Утім, вивчення творчості Урсули Ле Гуїн, американської авторки наукової фантастики, фентезі, мейнстріму, поезії тощо, переконало нас у важливості міфосимволічного поетичного світогляду для цієї письменниці, де першообраз фантастичного роману теж спочатку з'являвся уві сні, у п'їтьмі жіночої підсвідомості й у ліричному вірші. Саме в такому контексті вивчення поезії мисткинь стає ключем до їхньої прози. Ознайомлення з дисертацією Наталії Проскуріної

дарує незабутнє відчуття впізнавання спільних шляхів цих двох письменниць, посестер по духу міфотворчості, гуманізму й фемінізму, та доводить можливість застосування неоміфологічної методики до текстів інших авторів.

Потужна теоретико-методологічна основа дисертації, представлена працями зарубіжних та вітчизняних авторів, зокрема дослідників творчості Лессінг, теоретиків міфу та неоміфологізму, художнього часопростору та нарації, а також вибір методів дослідження є вельми переконливими.

Зауважень до формулювання мети роботи, що полягає у дослідженні особливостей неоміфологізму в пізній творчості Лессінг, немає. Для досягнення цієї мети в роботі послідовно й логічно вирішено низку завдань. Усі завдання, поставлені Наталією Проскуріною, виконано в повному обсязі.

Обґрунтованість наукових положень і висновків дисертації.

Дисертантка вдало використовує наукові напрацювання з теорії неоміфологізму таких авторів, як О. Бондарева, Р. Грейвс, Г. Драненко, М. Еліаде, Дж. Кемпбелл, Є. Мелетинський, А. Нямцу, О. Лосєв, Ю. Лотман, Я. Поліщук та Н. Фрай, які засвідчили загальну зміну картини світу початку ХХ століття та окреслили процеси «реміфологізації» літератури й культури. Наталія Проскуріна простежує, як звернення до міфу уможливило пошук відповідей на загальні онтологічні питання, пояснюючи фізичний і трансцендентний світ через першообрази (архетипи), міфологеми.

Для аналізу неоміфологічних аспектів у пізніх романах Лессінг дисертантка залучає наукові праці з теорії категорій художнього часу й простору М. Бахтіна, Д. Лихачова, М. Еліаде, Р. Інгардена, Н. Копистянської, Ю. Лотмана, Є. Мелетинського, С. Скварчинської та ін. Наталія Проскуріна послідовно доводить, що неоміфологічні аспекти у творах Лессінг пізнього періоду виявляються на різних художніх рівнях тексту: це міфологічний часопростір, система персонажів, мотивіка, міфосимволіка, метафоризація тощо. Крім того, на основі базових положень цих дослідників дисертантка обґрунтовує значущість жанротвірної, змістотвірної, сюжетоформуючої функцій часопростору в тексті. На нашу думку, фундаментальна теоретична

база дисертаційної роботи та методична послідовність авторки забезпечили ґрунтовність доказової бази та висновків дослідження – як до кожного розділу, так і до всієї роботи.

Наукова новизна здобутих результатів. Погоджуємося з Наталією Проскуріною щодо наукової новизни рецензованої роботи, адже в цій дисертації вперше у вітчизняному літературознавстві здійснено комплексний аналіз пізніх романів Лессінг у контексті неоміфологізму; ретельно досліджено особливості організації часопросторового виміру діалогії «Мара й Данн» й роману «Ущелина», блискуче визначено неоміфологічну природу художнього часу й простору в текстах пізнього періоду творчості письменниці; вдало узагальнено особливості хроноплощини діалогії «Мара й Данн», якій притаманні риси циклічності часу, відчуття безчасся, що пов'язане з міфологічною символікою «вічного сонця»; переконливо простежено засоби структурування художнього простору романів Лессінг пізнього періоду за допомогою міфологічних бінарних опозицій «свій – чужий», «відкритий – закритий», «центр – периферія»; ретельно досліджено наратологічні особливості роману «Ущелина»; аргументовано проаналізовано специфіку системи персонажів з огляду реалізації міфологічного комплексу ініціації; детально виокремлено та досліджено мотивіку й міфосимволіку романів «Мара й Данн», «Розповідь про генерала Данна й доньку Мари, Гріота й сніжного пса», «Ущелина», де виділено спільні мотиви (зокрема, смерті, води, сну, забуття, вогню, мотив гріха та його спокути, подорожі, печери тощо); уперше при вивченні пізньої прози як контекст вдало залучено ліричний та баладний цикл Лессінг.

Наукове значення результатів дисертації пов'язане з тим, що її теоретичні здобутки визначають стратегії аналізу міфопоетичних текстів і окреслюють перспективи подальшого вивчення творів сучасних письменників у контексті неоміфологізму. Ці положення становлять безсумнівну новизну роботи та є релевантними для подальших досліджень у галузі літературознавства. Результати дослідження можуть бути використані на

практиці при вивченні проблем неоміфологізму в сучасній літературі, у викладанні курсів та спецкурсів, присвячених світовому літературному процесу XX – XXI століть. Матеріали наукової розвідки можуть бути залучені при написанні курсових, кваліфікаційних та дисертаційних робіт з відповідної тематики.

Повнота викладу здобутих результатів. Основні результати дисертації відображено у 9 публікаціях авторки, зокрема у 3 статтях у виданнях держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку й Європейського Союзу (Румунія, Польща); 4 статтях у фахових виданнях України; 1 тезах доповіді на міжнародній науковій конференції. Загалом, одноосібні статті налічують 5, статті у співавторстві – 4.

Наукову апробацію положень дисертації засвідчено участю здобувачки в 5 міжнародних наукових конференціях та 4 всеукраїнських із публікацією 1 тез.

Усі згадані наукові публікації адекватно відбивають основні положення та зміст праці Наталії Проскуріної. Ознайомлення з текстами цих публікацій, а також із протоколом перевірки дисертації на плагіат дає підстави для висновку про додержання авторкою академічної доброчесності та публікаційної етики під час виконання дисертації.

Дискусійні положення дисертації. Попри успішні здобутки та наукову зрілість цього дисертаційного дослідження, робота містить кілька дискусійних моментів, які хотілося б з'ясувати:

1. Підрозділ 1.1. «Художня спадщина Доріс Лессінг у вітчизняних і зарубіжних літературознавчих студіях» (с. 23-34) містить усього один пункт 1.1.1. «Проблема періодизації творчості письменниці в науково-критичному дискурсі» (с. 35-46). Напевно, відповідно до наповненості підрозділу 1.1., краще було б розділити його на два пункти: 1.1.1. «Наукова рецепція літературної спадщини Д. Лессінг» (с. 23-34) та 1.1.2. «Проблема періодизації творчості письменниці в науково-критичному дискурсі» (с. 35-46).

2. Огляду розвідок генологічної приналежності романів Лессінг у п. 1.1.1. дещо бракує згадки робіт дослідників фантастики, які шукали прийнятні

«парасолькові» терміни для творів авторів на кшталт Лессінг, котрі не вписуються в жорсткі літературні канони. Демієн Бродерік називає її жанр трансреалізмом, «асимільованим різновидом» наукової фантастики (Broderick, Damien. *Transrealist Fiction: Writing in the Slipstream of Science*. L. : Bloomsbury Academic, 2000. P. 65). Пітер Бріг висуває термін *span fiction*, тобто проміжний жанр, який поєднує сфери мейнстріму та наукової фантастики, з'єднує «два масиви землі» (Brigg, Peter. *The Span of Mainstream and Science Fiction: A Critical Study of a New Literary Genre*. Jefferson, N. C. : McFarland, 2002. P. 14). Янез Стебле нагадує про запропонований Брюсом Стерлінгом термін *slipstream*, за аналогією з *mainstream*: концепція сліпстріму як потоку повітря за будь-яким рухомим об'єктом запозичена з аеродинаміки, тож такі твори генетично мінливі, оскільки беруть участь у багатьох жанрових комбінаціях і є «інверсійним слідом» традиційної літератури (Steble, Janez. *The Role of Science Fiction within the Fluidity of Slipstream Literature*. *ACTA NEOPHILOLOGICA*. 2015. Vol. 48, Issue 1-2. P.70).

3. У Розділі 4 дисертантка аналізує, як балада “The Ice Comes” («Лід наступає») прямо корелює із діалогією «Мара й Данн», «тематизує ідею катастрофи («зледеніння»), що залишилася поза межами романів. У ліро-епічному циклі Д. Лессінг зображує безособову нездоланну крижану стихію, яка вбиває все живе, що апелює до платонівського міфу про печеру» (с. 203 дисертації). Утім, Наталія Проскуріна не згадує про можливий вплив на Лессінг мотиву льоду в англійській жіночій прозі: у «Франкенштейні» Мері Шеллі, «Орландо» Вірджинії Вульф, «Лівій руці темряви» Урсули Ле Гуїн. І, нарешті, роман Анни Каван «Лід», який мав великий вплив на британських фантастів «Нової хвилі», став предметом уваги самої Лессінг в 2006 році (Lessing, Doris. *A Stranger on Earth*. *Independent*. Friday 07 July 2006. URL: <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/reviews/a-stranger-on-earth-by-doris-lessing-6096149.html>). Тому під час захисту хотілося б почути думку дисертантки щодо символіки льоду в пізній творчості Лессінг на тлі цього літературного ландшафту.

4. Стосовно обсягу, оформлення, грамотності та стилю роботи суттєвих зауважень немає. Покликання на літературу та бібліографія подані в цілому за

останніми стандартами. Подекуди трапляються технічні помилки, наприклад, «8) уперше при вивчення пізньої прози» (с. 20).

Утім, зроблені побажання та зауваження є несуттєвими та не заперечують теоретичної та практичної цінності проведеного дослідження, не ставлять під сумнів цінні результати та висновки, отримані в дисертації Наталії Проскуріної, а пропонують можливі шляхи поглиблення дослідження та вдосконалення презентації отриманих даних.

Загальні висновки щодо дисертаційної роботи. Вивчення тексту дисертації Проскуріної Н. Ю. на тему «Неоміфологізм пізньої прози Доріс Лессінг» та змісту публікацій дає підстави вважати, що ця робота є завершеним самостійним дослідженням із високою науковою значущістю та новизною. Враховуючи актуальність, наукову новизну та обґрунтованість сформульованих у дисертації положень, убачаємо широкі перспективи застосування отриманих здобутків дослідження в науковій практиці. Уважаємо, що цю дисертацію виконано на високому теоретичному і методологічному рівні, вона відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її авторка Проскуріна Наталія Юріївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Офіційний опонент

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри романо-германської філології

Полтавського національного педагогічного

університету імені В.Г. Короленка

Наталія КРИНИЦЬКА

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 21:21:30 15.01.2024

Назва файлу з підписом: Криницька_відгук_Проскуріна.pdf.asice
Розмір файлу з підписом: 481.6 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Криницька_відгук_Проскуріна.pdf
Розмір файлу без підпису: 495.0 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: КРИНИЦЬКА НАТАЛІЯ ІГОРІВНА

П.І.Б.: КРИНИЦЬКА НАТАЛІЯ ІГОРІВНА

Країна: Україна

РНОКПП: 2683903866

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 21:21:24 15.01.2024

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000CD7E40017F70BB04

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)

Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2023.12.21 13:00

Голові
разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна
доктору філологічних наук, доценту,
професору закладу вищої освіти
Євгенії ЧЕРНОКОВІЙ
Майдан Свободи, 4, м. Харків, 610022

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата філологічних наук (спеціальність – 10.01.04 – література
зарубіжних країн), доцента, доцента кафедри іноземних мов

Українського державного університету залізничного транспорту,

Антонової Вікторії Федорівни

на дисертацію Проскуріної Наталії Юріївни «Неоміфологізм пізньої прози
Доріс Лессінг», подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора
філософії з галузі знань

03 – Гуманітарні науки за спеціальністю 035 – Філологія

Обґрунтування актуальності теми дослідження.

У дисертації «Неоміфологізм пізньої прози Доріс Лессінг» Наталія Юріївна Проскуріна досліджує творчість англійської письменниці Доріс Лессінг, лауреатки Нобелівської премії, якій властива неоміфологічна картина світу. Здобувачка обґрунтовано доводить, що її текстам притаманні наявність міфологічних структур (міфологічного часопростору, міфомотивіки та символіки, архетипів, комплексу ініціації тощо) та актуалізація психологічної, соціальної і гендерної проблематики. Дослідження Н. Ю. Проскуріної засвідчує, що художня цілісність творів Д. Лессінг пізнього періоду уможлиблюється неоміфологічним комплексом мотивів. За допомогою здійсненого аналізу було доведено системотвірну функцію неоміфологізму в текстах мисткині цього періоду. Дисертантка також слушно обґрунтовує

доцільність переакцентуації з рецепції творчості Д. Лессінг як виключно пов'язаної з фемінізмом на розуміння масштабності її мистецьких досягнень, що сприяє осягненню її художнього світу та окреслює подальші перспективи вивчення сучасної англійської літератури.

Дисертація Н. Ю. Проскуріної пов'язана з науково-дослідницькою роботою кафедри історії зарубіжної літератури і класичної філології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, відповідно до наукової теми: «Світова література і класичні мови в сучасному науковому дискурсі» (номер державної реєстрації 0115U004052). Тему затверджено за рекомендацією наукової ради НАН України (протокол №1 від 11 червня 2019 року) і на засіданнях кафедри історії зарубіжної літератури і класичної філології (протокол № 2 від 12 вересня 2019 року) і Вченої ради філологічного факультету (протокол № 2 від 13 вересня 2019 року).

Об'єкт, предмет, методи, мета й завдання дисертаційного дослідження.

Об'єктом дослідження Наталії Юріївни Проскуріної є романи Д. Лессінг «Мара й Данн» (Mara and Dann, 1999), «Розповідь про генерала Данна й доньку Марі, Гріота й сніжного пса» (The Story of General Dann and Mara's Daughter, Griot and the Snow Dog, 2005), «Ущелина» (The Cleft, 2007), «Альфред і Емілі» (Alfred and Emily, 2008); цикл поезій «Чотирнадцять поезій» (Fourteen Poems, 1959), цикл балад «Люди-вовки» (The Wolf People, 2002). Предметом вивчення дисертації здобувачка обирає неоміфологічні аспекти в зазначених творах. Зауважмо, що, попри заявлену в заголовку роботи «прозу» мисткині, Н. Ю. Проскуріна залучає також її лірику, особливості поетики якої є недостатньо вивченими в зарубіжному літературознавстві. Мотивний аналіз світу особистісної лірики Д. Лессінг та простеження її взаємозв'язку з текстами пізнього періоду є значною перевагою дослідження.

Для інтерпретації творів авторки залучено низку сучасних літературознавчих методів (міфокритичний, культурно-історичний, структурно-семантичний та метод мотивного аналізу). У роботі чітко сформульовані мета та завдання, які послідовно розв'язані в розділах дослідження.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому й оформлення.

Дисертація Н. Ю. Проскуріної містить дві анотації (українською та англійською мовами), вступ, чотири розділи, висновки до розділів і дослідження загалом, список використаних джерел, що налічує 290 позицій, а також додатки А, Б. Загальний обсяг роботи становить 246 сторінок, із них основний текст дослідження – 205 сторінок.

Повнота викладу здобутих результатів. Аналіз інформації про апробацію та результати дослідження демонструє велику кількість доповідей дослідниці на наукових конференціях різних рівнів. Серед фахових видань здобувачкою представлено 5 одноосібних статей та 4 – у співавторстві. Наукові публікації засвідчують висвітлення основних положень та змісту дисертаційного дослідження, є оригінальними та відповідають вимогам академічної доброчесності.

У **Вступі** здобувачка доречно обґрунтувала актуальність обраної теми, чітко визначила мету й сформулювала завдання, об'єкт, предмет, теоретико-методологічні основи дослідження, наукову новизну, практичне та теоретичне значення дисертації.

У **першому розділі** «Теоретико-методологічні засади дослідження творчості Доріс Лессінг», що складається з чотирьох підрозділів, простежується рецепція літературної спадщини мисткині, яка представлена різними літературними жанрами. На нашу думку, доречним є той факт, що у фокусі наукових інтересів дисертантки є не тільки прозові твори, а також поезія Д. Лессінг (цикли «Чотирнадцять поезій», 1959 та «Люди-вовки», 2002), що має глибинний зв'язок (тематичний, проблемний, мотивний) із романами пізнього періоду. У першому розділі було зазначено, що на творчість Д. Лессінг вплинули загальні неоміфологічні тенденції кінця ХІХ–ХХ ст. та процеси «реміфологізації», відродження міфу, що досягли піку в модерністській культурі ХХ ст. Н. Ю. Проскуріній вдалося доповнити та поглибити розуміння неоміфологічного дискурсу за рахунок використання елементів

нараторологічного аналізу, чому сприяли праці Ж. Женетта про природу наратора.

Авторка дисертації демонструє належну наукову обізнаність у теоретичних проблемах літературознавства. Особисті дослідницькі рефлексії Н. Ю. Проскуріна узагальнює та доповнює широким літературним контекстом.

У другому розділі «Специфіка часопросторового й наративного вимірів у романах пізнього періоду творчості Доріс Лессінг» (із трьома підрозділами) ретельно проаналізовано часопросторовий вимір діалогії Д. Лессінг «Мара й Данн». Зауважмо, що доречним в аналізі є акцент на гетерогенних характеристиках художнього простору в текстах, що реалізуються через такі бінарні опозиції, як «північ – південь», «живий – мертвий», «небезпечний – безпечний», «сакральний – профанований», «відкритий – закритий». Дисертантка переконливо доводить, що в романі представлено трансформовану міфологічну бінарну опозицію «північ – південь», де простір півдня має негативні конотації, маркуючи пустельне потойбіччя, а територія півночі уособлює водний простір, у якому можливе життя.

Досліджуючи концепцію персонажів, часопросторовий та наративний рівні романів. Н. Ю. Проскуріна доходить слушних висновків, що «Ущелина» відображає авторський міф про виникнення людства та пов'язану з ним міфологічну модель світу, в якій превалує жіноче начало. Здобувачка виявляє в цьому романі міфологічну модель світу, де переосмислюється «патріархальний» наратив та наголошується на «першості» жіночої статі, що відображено на різних художніх рівнях тексту.

У третьому розділі «Неоміфологічні тенденції в пізніх романах Доріс Лессінг» Н. Ю. Проскуріна вдається до ретельного вивчення міфосимволіки та міфомотивіки в цих текстах. Дисертантка наголошує на функціонуванні в романах провідних мотивів (життя, смерті, води, гріха тощо), які формують підтекст творів. Авторка послідовно досліджує образно-тематичні та мотивні комплекси пізніх романів Д. Лессінг, акцентуючи увагу на експлікації біблійних та античних міфів. Досягненням здобувачки є ґрунтовний аналіз

широко вживаних письменницею колором, які мають амбівалентну символіку в дилогії. Досліджуючи пізні твори Д. Лессінг, Н. Ю. Проскуріна окреслює особливості міфопоетики мисткині.

У другому підрозділі концепцію персонажів відтворено за допомогою міфологічного комплексу ініціації (посвячення). У студії простежено духовний шлях головних героїв дилогії, який реалізується за допомогою міфологічної «формули»: усамітнення – пошук – ініціація – повернення. На нашу думку, важливим у вивченні авторської міфосистеми є третій підрозділ. Аналізуючи роман «Ущелина» й дилогію «Мара й Данн», дисертантка визначає важливість для втілення авторської концепції паратекстуальних елементів: передмови та двох епіграфів, які оприявнюють основну проблематику тексту: протиставлення жіночого й чоловічого начал, а також лунарної та солярної символіки.

У четвертому розділі «Неоміфологія пам'яті: діалог прози й поезії» дисертантка наголошує на важливому художньому значенні жанру балади в циклі Д. Лессінг «Люди-вовки». Авторка виявила, що провідними мотивами цих текстів є мотиви смерті, катастрофи, холоду, темряви, печери, забуття і сну, пошуків утрачених первнів, зору й сліпоти, змін, трансформації, вічного повернення. Дисертантка відзначає, що мотив повернення до прадавніх часів є ключовим у літературній спадщині мисткині. Досліджуючи балади циклу «Люди-вовки», дилогію «Мара й Данн», роман «Ущелина», Н. Ю. Проскуріна виявляє міфопоетичні сенси, репрезентовані в авторській художній картині світу, зокрема інтерпретацію міфу Платона про печеру.

У цьому розділі також простежено створення космогонічного й есхатологічного міфів у циклі «Люди-вовки». Дисертантка слушно наголошує, що «цикл балад є своєрідним «містком» між двома романами прозової дилогії «Мара й Данн»» (с. 194). Міфологічні бінарні опозиції («свій – чужий», «життя – смерть» тощо) відтворюють спільні мотиви в баладах та пізній прозі Д. Лессінг. Дисертантка аналізує такі неоміфологічні аспекти у творах письменниці, як творення темпоральних світів, звернення до міфологічних

есхатологічних та біблійних мотивів, мономіфу пошуку, комплексу ініціації, міфологем (дитини, вовка).

У Висновках до розділів та усієї роботи простежується підсумований дослідницький досвід дисертантки щодо виявлення художніх параметрів творчості Д. Лессінг. Здобувачка запропонувала цілу низку ґрунтовних наукових спостережень і висновків, які, безсумнівно, є важливими для подальшого вивчення художньої спадщини письменниці.

Структура дисертації є логічною, поєднує теоретичні та історико-літературні аспекти в контексті обраної теми. Чітка композиційна будова дисертації уможливила репрезентацію великого масиву літературних текстів. У роботі обґрунтовано актуальність дослідження, визначено мету й завдання, об'єкт, предмет і методологічну базу, розкрито наукову новизну, практичне та теоретичне значення роботи.

Обґрунтованість наукових положень і висновків дисертації.

Н. Ю. Проскуріна унаочнила цілісну картину сприйняття творчості Д. Лессінг, яка виявляється у відображенні довершеної неоміфологічної картини художнього світу її прозових і поетичних творів, які репрезентовані численними міфоелементами (міфологічним часопростором, міфомотивами, міфосимволікою тощо).

Наукова новизна дисертації Н. Ю. Проскуріної визначена завдяки чітко сформульованій меті дослідження й поставленим завданням, успішно розв'язаних у роботі. Уперше проведено комплексний аналіз пізніх романів Д. Лессінг у контексті неоміфологізму. Зокрема здійснено системне вивчення особливостей організації часопросторового виміру романів «Мара й Данн», «Розповідь про генерала Данна й доньку Мари, Гріота й сніжного пса», «Ущелина». Слушно визначено неоміфологічну природу художнього часу й простору у творах письменниці пізнього періоду, а також виявлено специфіку хроноплощини «Мари й Данна». Переконаливо доведено, що засобами структурування художнього простору романів Д. Лессінг цього періоду є міфологічні бінарні опозиції («свій – чужий», «відкритий – закритий»,

«сакральний – профанований» тощо). Ґрунтовно проаналізовано концепцію персонажів, досліджено мотивіку й міфосимволіку романів «Мара й Данн», «Розповідь про генерала Данна й доньку Мари, Гріота й сніжного пса», «Ущелина», а також баладний цикл, який було слушно залучено як контекст.

Наукова цінність результатів дисертації полягає у виявленні неоміфологічної природи персонажів, мотивів, художнього часу й простору в текстах пізнього періоду творчості письменниці.

Теоретичне значення дисертації полягає у визначенні стратегії аналізу міфопоетичних текстів та окреслює перспективи подальшого вивчення творів сучасних англomовних письменників у контексті неоміфологізму.

Практичне значення. Результати дисертації можуть бути використані у дослідженні сучасної неоміфологічної літератури, у викладанні курсів та спецкурсів, присвячених світовому літературному процесу ХХ – початку ХХІ століть. Матеріали дисертації можуть стати основою подальших наукових студій, присвячених творчості Д. Лессінґ.

Повнота викладу здобутих результатів. Апробація дисертації та публікацій.

Основні положення дисертації опубліковано в дев'яти *наукових працях*: п'ять статей – у фахових виданнях України, одна стаття – в українсько-румунському науковому журналі, а також одна – у польському виданні. Публікації повністю відображають результати дослідження. (У додатках А, Б подано наукові студії здобувачки та відомості про апробацію результатів її дисертації). Результати дослідження Н. Ю. Проскуріної апробовано на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях.

Дотримання академічної доброчесності. Перевірка дисертації Н. Ю. Проскуріної за допомогою антиплагіатної системи Strikeplagiarism.com не виявила порушень принципів академічної доброчесності.

Дискусійні положення дисертації та зауваження до її змісту.

Ґрунтовна робота здобувачки, що досліджує актуальну тему, не може не викликати наукову дискусію та зумовити деякі запитання:

1. Які семантичні нюанси мотиву катастрофи наявні в досліджуваних вами творах Д. Лессінг?

2. Комплекс ініціації достатньо широко вивчається вами на матеріалі діалогії "Мара і Данн". Чи наявний цей комплекс в інших текстах Д. Лессінг пізнього періоду?

3. На вашу думку, які біблійні мотиви можна вважати визначальними в аналізованих творах Д. Лессінг пізнього періоду?

Загальні висновки щодо дисертаційної роботи.

На підставі вищезазначеного вважаємо, що **дисертація Наталії Юрїївни Проскурїної «Неоміфологізм пізньої прози Доріс Лессінг»** є самостійним, цілісним, виконаним на високому науковому рівні дослідженням. Визначена мета роботи досягнута й поставлені в ній завдання розв'язані, її головні результати мають важливе теоретичне й практичне значення. Публікації Н. Ю. Проскурїної у повному обсязі відображають ідеї та результати дослідження. Кваліфікаційна робота відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 — Гуманітарні науки за спеціальністю 035 — Філологія.

Офіційний опонент:

кандидат філологічних наук,

доцент, доцент кафедри іноземних мов

Українського державного університету

залізничного транспорту

Вікторія АНТОНОВА

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 21:30:39 16.01.2024

Назва файлу з підписом: Антонова_В_Ф_відгук_Проскуріна_Н_Ю_16_01_2024 (1) last variant.pdf.asice
Розмір файлу з підписом: 596.6 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Антонова_В_Ф_відгук_Проскуріна_Н_Ю_16_01_2024 (1) last variant.pdf
Розмір файлу без підпису: 611.3 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: АНТОНОВА ВІКТОРІЯ ФЕДОРІВНА

П.І.Б.: АНТОНОВА ВІКТОРІЯ ФЕДОРІВНА

Країна: Україна

РНОКПП: 2761317767

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 21:30:32 16.01.2024

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F040000000CAF3E01BDD2B604

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)

Формат підпису: 3 повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2023.12.21 13:00